

Пріоритети гуманітарної політики для національної консолідації ***Формування культурної політики на засадах діалогу з громадянським суспільством***

Радикальні політичні зміни лютого 2014 р. сприяли виникненню в суспільстві сподівань на формування ефективної гуманітарної політики для забезпечення національної консолідації. Ці сподівання створюють сприятливі умови для здійснення культурної політики на засадах діалогу з громадянським суспільством.

Така політика здатна:

– забезпечити національну консолідацію, якщо при її формуванні братимуться до уваги різні погляди і вона реалізуватиметься з урахуванням регіональних особливостей;

– зупинити деструктивні процеси в суспільстві, не використовуючи винятково примусові заходи, у спосіб досягнення порозуміння і злагоди;

– зміцнити національну ідентичність на засадах толерантності й духовного розвитку.

Важливими завданнями формування ефективної культурної політики на засадах діалогу є:

– налагодження публічних консультацій з усіма зацікавленими учасниками культурного процесу (громадськими інституціями, творчими спілками, експертним середовищем, науковими установами), спроможними брати участь у здійсненні відповідної політики;

– демонтаж старого механізму прийняття рішень, що унеможлиблював конструктивну участь громадськості у здійсненні культурної політики;

– посилення інституційної ефективності підрозділів органів управління сферою культури, які відповідають за роботу зі структурами громадянського суспільства;

– підвищення кваліфікації службовців, які відповідають за налагодження зв'язків із громадськістю.

Для реалізації зазначених завдань особливу увагу необхідно приділити:

– створенню оновлених консультативно-дорадчих органів при Міністерстві культури України й місцевих органах влади, відповідальних за гуманітарну та культурну політику;

– пошуку оптимальної формули децентралізації культурної політики, оскільки, з одного боку, необхідно зберегти цілісність культурного простору, а з другого – здійснювати культурну політику з урахуванням регіональних особливостей і ментальних традицій різних територій;

– поширенню практики кадрових призначень на конкурсних засадах, що перешкоджатиме поширенню непотизму, бюрократизму й низького рівня менеджменту;

– проведенню департизації культурної політики й унеможливленню практики, за якої політичні сили залучають заклади культури для створення власного іміджу або для досягнення групових меркантильних цілей.

Важливими пріоритетами здійснення політики на засадах діалогу є:

– розроблення за участі Міністерства культури України разом з іншими профільними відомствами Державної цільової програми з інформаційної підтримки культурного процесу, мета якої – усебічне сприяння просуванню українського культурного продукту;

– налагодження конструктивних стосунків закладів культури із засобами масової комунікації;

– побудова системної роботи щодо інформування широкої аудиторії про визначні події культурного життя й досягнення українських митців.

<...> Модернізація освітньо-наукової сфери як важливий чинник гуманізації суспільства в контексті європейської інтеграції

На поточному етапі масштабні зміни в освітній сфері можуть бути реалізовані лише за наявності широкого суспільного консенсусу й підтримки. Тому необхідним є визначення чіткої і зрозумілої мети, яка матиме підтримку в суспільстві. У загальному вигляді її можна сформулювати **як гарантування доступної якісної освіти, що відкриватиме людині можливості до самореалізації і забезпечення високої якості життя.** Досягнення такої мети потребує комплексної системної роботи за рядом головних напрямів:

– *гуманізація освітньо-наукової системи.* Завдання національної консолідації потребує оновлення національної освітньо-наукової системи в загальному напрямі її гуманізації у спосіб:

- істотного розширення участі всіх учасників освітнього процесу й зацікавленої громадськості в розв'язанні актуальних питань освіти. Складниками цього напрямку є посилення ролі місцевих громад у розв'язанні питань середньої і вищої освіти на відповідних територіях, автономізація вищих навчальних закладів, активізація участі освітянської спільноти (учителів, викладачів, представників адміністрацій відповідних навчальних закладів) у визначенні способів розвитку освітньої системи на регіональному й загальнонаціональному рівнях;

- посилення уваги до елементів освітнього процесу в середній і вищій школі, які цілеспрямовано й системно формують в учнів і студентів розуміння та відчуття спільності історії, єдності історичної пам'яті й

майбутньої долі всіх українських земель. При цьому необхідно широко використовувати регіональний історико-культурний матеріал, підкреслюючи нерозривність його зв'язку з історією та культурою українського народу загалом;

- упровадження на всіх етапах освітнього процесу сучасної медіа-освіти як дієвого засобу нейтралізації негативів і ризиків інформаційної доби, а також потужного інструменту розвитку в учнів і студентів здатності адекватно оцінювати вірогідність і надійність отримуваної з різних джерел інформації та вміння використовувати її для розв'язання практичних, робочих і пізнавальних завдань;

- *рівність і справедливість доступу до освіти.* Особливої ваги та соціального звучання набуває питання рівного і справедливого доступу до якісної освіти. Передумовою рівного доступу є фізична і фінансова доступність навчання та перебування студентів у ВНЗ, а його головним складником є універсально об'єктивне визначення відповідності абітурієнта рівню і вимогам програми в обраному навчальному закладі:

- вступ до ВНЗ має базуватися на результатах зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО);

- ЗНО має залишитися єдиним механізмом вступу, оскільки дає змогу найбільш об'єктивно оцінити знання абітурієнтів, користується підтримкою населення і прихильників різних політичних сил;

- надалі потрібно упорядкувати процес проведення ЗНО й законодавчо його закріпити;

- ЗНО на нинішньому етапі потребує послідовного вдосконалення і в змістовному, і в технічному планах;

- *реформування управління освітньою сферою.* Одним з першочергових завдань є реформування системи управління сферою вищої освіти. Воно передбачає чітке розмежування повноважень між трьома рівнями освітянських структур:

- правову основу реформи освітньої сфери має бути забезпечено новим законом України «Про вищу освіту», який би відповідав вимогам часу й міжнародним стандартам;

- органами державного управління освітою має розроблятися і втілюватися державна політика у сфері вищої освіти. Ця політика має фіксувати й аналізувати зовнішні і внутрішні виклики, що постають перед країною, та надавати відповідь на ці виклики можливостями вітчизняної освіти й науки;

- державним установам, що забезпечують якість вищої освіти й науки, відводяться напрацювання стандартів вищої освіти, акредитації напрямів,

розроблення та втілення критеріїв і методик оцінки якості освітньої й наукової діяльності, атестації наукових кадрів вищої кваліфікації;

- ВНЗ мають самостійно виконувати весь комплекс навчально-наукової, виховної та інноваційної діяльності, напрацьовувати рішення щодо актуальних питань розвитку суспільства, спираючись на засади університетської автономії й академічних свобод у вищій школі;

- університетська автономія має розглядатися як засіб досягнення стратегічної мети підвищення конкурентоспроможності українських фахівців на світових ринках праці, входження країни до єдиного європейського освітньо-наукового простору задля забезпечення сталого розвитку суспільства;

- *належне фінансування освітньої сфери.* Бюджетне фінансування української освіти здійснюється на досить високому рівні відносно ВВП країни (6–8 %), з них на середню освіту витрачається близько двох третин. Хоча це істотно менше 10 %, передбачених чинним Законом України «Про освіту», державне фінансування освітньої діяльності в Україні перебуває, за відносними показниками, на рівні розвинутих країн світу, а то й перевищує його. Разом з тим абсолютні обсяги ВВП України є значно нижчими, за відповідні показники європейських країн зі співмірною кількістю населення. При цьому переважна частина коштів, що витрачаються на систему освіти, спрямовується на підтримання поточного стану, а не на розвиток. Під час розроблення й упровадження заходів з модернізації освітньої системи необхідно:

- брати до уваги брак можливостей подальшого значного нарощування обсягів фінансування освітньої сфери за збереження нинішнього економічного становища;

- раціоналізувати використання коштів, підвищувати ефективність управління ресурсами, що можливо, зокрема, завдяки передачі відповідних повноважень на регіональні та місцеві рівні;

- *європейська інтеграція української освіти.* У частині європейської інтеграції Україна має продовжити узгодження національної системи вищої освіти із провідними європейськими освітніми організаціями і їхніми стандартами в спосіб:

- тісного співробітництва з Радою Європи та Європейським фондом освіти з питань упровадження Національної рамки кваліфікацій і проведення модернізації законодавства у сфері вищої освіти та професійної підготовки;

- створення умов для повернення в Україну громадян, які здобули освіту за кордоном, у спосіб визнання на університетському рівні іноземних дипломів про вищу освіту, про наукові ступені і вчені звання;

- поліпшення вивчення іноземних мов і країнознавства задля істотного розширення академічної мобільності й участі в міжнародних освітніх і наукових проектах викладачів, науковців, студентів;

- реалізації вищими навчальними закладами України спільних з європейськими університетами освітніх проектів;

- *освіта упродовж життя*. З огляду на кардинальну трансформацію системи генерації та передачі знань і швидкого зростання темпів їхнього оновлення постає потреба переходу до освіти упродовж життя, за якої базова освіта розглядається лише як фундамент для подальшого доповнення іншими програмами, що відповідають динамічному розвитку потреб особистості, суспільства, економіки. Навчання протягом життя виходить на чільні позиції у світових освітніх процесах – це диктується базовими тенденціями сучасного розвитку людства. Тому для України важливо найближчим часом вжити ряд дієвих заходів для подолання відставання в цій сфері:

- створення умов для нарощування інвестицій у людей і знання;

- забезпечення набуття основних навичок, у тому числі із цифрової грамотності задля розширення можливостей для інноваційної, більш гнучкої форми навчання;

- створення корпоративних університетів, що забезпечують поєднання одержання фундаментальних знань із практичною діяльністю;

- формування гнучких освітніх траєкторій і вирівнювання доступу до якісної освіти на всіх рівнях освітньої системи;

- розроблення теоретично обґрунтованих, практично значущих і переконливих концептуальних підходів до організації системи неперервної освіти в Україні;

- *пропагування наукового світогляду*. У сучасному суспільстві зростають соціальний і гуманітарний компоненти наукової й інноваційної діяльності, світоглядно-ціннісна роль освіти. Країни, що мають розвинуті, по-справжньому передові науково-освітні системи, потужну інноваційну інфраструктуру, належний рівень суспільної оцінки праці освітян і науковців, характеризуються стабільністю соціальних систем і державних інституцій, високими показниками рівня життя, інтелекту, здоров'я своїх громадян, тобто належним станом людського капіталу, який, у свою чергу, сам стає джерелом цивілізаційного, соціального, культурного й економічного поступу. Стратегія розбудови в Україні сучасних освітньо-наукової й інноваційної систем передбачає:

- покладання в основу формування освітньої, наукової і виховної політики держави розуміння, що світогляд кожного громадянина й суспільства загалом має будуватися на міцній науковій основі, яка

закладається в дошкільній освіті, формується в середній і вищій школах та в подальшому зміцнюється протягом усього життя;

- підвищення уваги до пропагування наукових знань і наукового світогляду, ознайомлення громадян з передовими досягненнями українських і зарубіжних науковців, визнання соціальної цінності наукового знання та престижу професії вчителя, викладача, дослідника;

- вимоги до сучасної, адекватної вимогам сьогодення освіти щодо формування цілісного уявлення про світ і місце в ньому активної та відповідальної особистості, здатної цілеспрямовано вдосконалювати природне й соціальне середовище та себе саму (*Системна криза в Україні: передумови, ризики, шляхи подолання: аналіт. доп. / Я. А. Жаліло, К. А. Кононенко, В. М. Яблонський [та ін.]; за заг. ред. Я. А. Жаліла. – К.: НІСД, 2014. – С. 78–84*).